Emro Science and Education
Open-access scientific journal
Journal homepage: https://journal.emro.uz
OPEN ACCESS

CONFERENCE PAPER OPEN ACCESS

Vol. 1 No. 4 (2024) · “Milliy iqtisodiyotni barqaror rivojlantirish va yuqori iqtisodiy o‘sish sur’atlarini ta’minlashning ustuvor yo‘nalishla...

ta’minlashning ustuvor yo‘nalishlari” mavzusidagi xalqaro ilmiy-amaliy anjuman

ta'sirining o‘sishi hisobiga innovatsion mahsulotni joriy etish.innovatsion jarayonni ta'minlaydigan innovatsion tizimning davlat elementlari, buning natijasida yangi iste'mol xususiyatlariga ega bo‘lgan innovatsiya uni uzatish va tarqatish uchun yanada jozibador bo‘ladi.

**XULOSA**

Shuni ham ta'kidlash joizki, qishloq xo‘jaligi tashkilotlarini innovatsiyalarga yo‘naltirilgan rivojlantirishning ustuvor yo‘nalishlarini amalga oshirish qishloq xo‘jaligi ishlab chiqarishini boshqarishning samarali qurilgan mexanizmiga asoslanishi va ishlab chiqarish natijalarini aks ettiruvchi zarur rivojlanish parametrlariga erishish bilan tavsiflanishi kerak. o‘zgaruvchan iqtisodiy noaniqlik omillari sharoitida qishloq xo‘jaligi tashkilotlari oldiga qo‘yilgan maqsad va vazifalarni amalga oshirish. Zamonaviy sharoitda qishloq xo‘jaligi ishlab chiqarishini innovatsiyalarga yo‘naltirilgan rivojlantirish zarurligini aks ettiruvchi ushbu holatlar mavzuning dolzarbligi va ahamiyatini belgilab beradi

**FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:**

1. Strelnikov, A.V. Qishloq xo‘jaligi tashkilotlarini innovatsiyaga yo‘naltirilgan rivojlantirish istiqbollari [Matn] / A.V. Strelnikov // Iqtisodiyot, mehnat, qishloq xo‘jaligida menejment. - 2019 yil - No 5 (50). - Bilan. 77-84. (0,91 p.l.).

2. Turayeva G. Oziq-ovqat xavfsizligini ta’minlashda don ishlab chiqaruvchi xalqaro trendlar //Молодые ученые. – 2023. – Т. 1. – №. 13. – С. 140-143.

3. Turayeva G. et al. O‘ZBEKISTONDA QISHLOQ XO‘JALIGINI IQTISODIYOTI MARKETINGINI RAQAMLASHTIRISHDA XORIJ TAJRIBASIDAN FOYDALANISH //Академические исследования в современной науке. – 2022. – Т. 1. – №. 19. – С. 309-315.

4. Gulizahro T. et al. The Role and Importance of Industry in the Fight against Poverty in Today's Economy. – 2023.

5. Gulizahro T. et al. QISHLOQ XO‘JALIGIDA AGRASANOAT VA MUSTAQIL SANOAT TARMOQLARINING TUZILMASI VA UNI BELGILOVCHI OMILLAR //BARQARORLIK VA YETAKCHI TADQIQOTLAR ONLAYN ILMIY JURNALI. – 2022. – Т. 2. – №. 12. – С. 203-206.

## KORXONALARNING BARQARORLIGINI TA’MINLASHDA AUDITNING MUHIMLIGI

Kudbiyev Davlatbay
Farg‘ona politexnika instituti, “Buxgalteriya hisobi va audit” kafedrasi, i.f.d., professor
davlatbay.kudbiyev@ferpi.uz

**Annotatsiya.** Mazkur tadqiqotda korxonani barqaror rivojlantirish konsepsiyasini amalga oshirishda auditning o‘rni va roli asoslangan. Barqaror rivojlanish konsepsiyasi doirasida audit tamoyillari keltirilgan bo‘lib, ularning bajarilishini nazorat qilish o‘zgaruvchan sharoitlarga moslashish sifatida belgilanadi. Muallif tadqiqot natijalari asosida auditning asosiy maqsadlarini belgilaydi va barqaror rivojlanish tamoyillarini amalga oshirish bo‘yicha takliflar beradi.

**Kalit so‘zlar:** barqaror rivojlanish, audit, moliyaviy tahlil, strategiya, hisobotlarni tekshirish, resurslarning ichki nazorati, boshqaruv qarorlari.



Published: 23.12.2024
**Cite this article:** Kudbiyev Davlatbay (2024). Korxonalarning barqarorligini ta’minlashda auditning muhimligi. Emro Science and Education, 1(4). https://journal.emro.uz/public/maqola/1110
*© 2024 The Author(s). Published by Emro Science and Education. This is an open access article.*

Iqtisodiy nobarqarorlik sharoitida korxonalarning barcha faoliyat yo‘nalishlarida barqaror rivojlanish strategiyasini ishlab chiqish alohida dolzarblik kasb etadi. Korxonaning barqaror rivojlanishi deganda uning rivojlanish modeli tushuniladi, bunda innovatsiyalar korxona va jamiyatning ehtiyojlari/imkoniyatlari muvozanatiga asoslangan barcha turdagi resurslardan samarali foydalanish tamoyillariga asoslanadi. Innovatsiyalar fan va yangi texnologiyalarning rivojlanishi bilan bog‘liq iqtisodiy o‘sishni ta’minlaydi, buning natijasida aholining hayot sifati va davomiyligi oshadi, turli resurslardan foydalanishning bilim va imkoniyatlari oshadi. Korxona va jamiyatning ehtiyojlari/imkoniyatlari muvozanati korxonalarni, atrof-muhit va tabiiy kapitalni qo‘llab-quvvatlash, jamiyat ehtiyojlarini qondirish, shaxsiy va ijtimoiy rivojlanish bilan bog‘liq.

Korxonalarni barqaror rivojlantirish modeli innovatsion iqtisodiyot va innovatsion jamiyat qurish yo‘lidagi muhim element hisoblanadi. Bunday jamiyatning asosiy xususiyati resurs tejamkor texnologiyalar va intellektual kapital (bilim kapitali) dan foydalanishdir [1].

Inqiroz sharoitida iqtisodiyotning makro va mikro darajalarining vazifasi korxonalarni qo‘llab-quvvatlash, ularni innovatsion rivojlanish strategiyasi doirasida ushlab turish va jamiyatni barqaror rivojlantirish tamoyillariga yo‘naltirishdir [2]. Shu munosabat bilan audit kabi vosita muhim rol o‘ynaydi. Auditning maqsadi, vazifalari yoki uslubiyatini korxonaning barqaror rivojlanishini boshqarish vositasi sifatida o‘rganish beqaror iqtisodiy va siyosiy vaziyat sharoitida dolzarb vazifa hisoblanadi. Biroq, auditni boshqaruv konsalting yoki investitsiya loyihalarini ishlab chiqish va tahlil qilish nuqtayi nazaridan ko‘rib chiqish lozim. Shu ma’noda audit nafaqat buxgalteriya (moliyaviy) hisobotning ishonchliligini tekshirishga ta’sir qiladi, balki barqaror rivojlanish konsepsiyasi doirasida faoliyatni strategik tahlil qilish, rejalashtirish va monitoring qilish kabi funksiyalarni ham o‘z ichiga oladi. Mazkur funksiyalar yordamida tashkilotning barqaror rivojlanishini ta’minlash uchun audit moliyaviy-iqtisodiy operatsiyalarni boshqarish, korxonaning ichki jarayonlari rivojlanishini kuzatish, tashqi muhitdagi o‘zgarishlarni prognoz qilish imkonini beradi.

Barqaror rivojlanish konsepsiyasi doirasidagi auditning maqsadi muayyan korxona uchun barqaror rivojlanish tamoyillarini ishlab chiqish, ularning amalga oshirilishini nazorat qilish va o‘zgaruvchan sharoitlarga moslashishdan iborat. Korxonaning tashqi muhitning tarkibiy elementi sifatida barqaror rivojlanishi korxonaning barqaror holatiga va uning ichki jarayonlari barqarorligiga bog‘liq. Korxonaning barqaror rivojlanishi - bu ichki va tashqi o‘zgarishlarning uzluksiz jarayoni bo‘lib, uning davomida barcha turdagi resurslardan foydalanish, shu jumladan investitsiyalar, ilmiy-texnik rivojlanish, innovatsiyalar va yangi texnologiyalarni joriy etish, xodimlarni takomillashtirish va kapital bilim sifatini oshirish, ijtimoiy institutlarni rivojlantirish bir-biri bilan muvofiqlashtiriladi, shuningdek, korxonaning joriy va kelajakdagi salohiyatini oshirish, uning strategik maqsadlariga erishishidir [3].

Barqaror rivojlanish tamoyillari ehtiyotkorlik bilan boshqarish, kompaniya faoliyatini atrof-muhit bilan uyg‘unlashtirish, ilm-fanni talab qiladigan texnologiyalarni rivojlantirish, ekologik qadriyatlar tizimiga yo‘naltirilgan yangi shaxsiy sifatlarni (shu jumladan xodimlarni) tarbiyalashdan iborat.

Audit nazorat vositasi sifatida ushbu tamoyillarga rioya etilishini nazorat qilishga yordam beradi.

Tejamkorlik bilan boshqarish tamoyili korxonalarning ekologik sharoiti tez-tez o‘zgarib turishi bilan bog‘liq. Samarali ishlash uchun tez va to‘g‘ri qarorlar qabul qilishimiz kerak. Ammo bu qarorlar ham barqaror rivojlanish doirasida bo‘lishi kerak. Audit nafaqat ichki va tashqi hisobot ma’lumotlari asosida korxonalarning o‘tgan ish tajribasini tahlil qilish, balki kelajakdagi qarorlarni prognoz qilish imkonini beradi.

Korxona va atrof-muhit o‘rtasidagi uyg‘unlik tamoyili korxonani atrof-muhitga ta’siri nuqtayi nazaridan baholash va bu ta’sirni kamaytirish bilan bog‘liq. Turli soha mutaxassislarining fikrlarini tahlil qilish va foydalanish orqali audit korxonaning atrof-muhitga ta’sirini tahlil qilishga, ekologik toza texnologiyalarni (shuningdek, resurslarni tejaydigan, chiqindisiz) topishga, ishlab chiqarish quvvatlarini modernizatsiya qilish imkoniyatlarini baholashga yordam beradi, bir vaqtning o‘zida mahsulotning raqobatbardoshligini oshiradi va uni saqlash/oshirish moliyaviy natijalarning yaxshilanishiga olib keladi.

Barqaror rivojlanish konsepsiyasi unda fundamental tadqiqotlar va ilmiy-amaliy ishlanmalarga ustuvorlik berilishini nazarda tutadi. Korxona darajasida yuqori texnologiyalarni rivojlantirish tamoyilini amalga oshirishda biznes-rejalashtirishdan foydalangan holda audit uning iqtisodiy samaradorligi va foydaliligini alohida investitsiya loyihasi sifatida hisoblashga yordam beradi [4].

Korxonada shaxsning yangi "ekologik" xususiyatlarini tarbiyalash tamoyili nafaqat korxonaning ekologik konsepsiyasini ishlab chiqish va uni har bir xodimga yetkazishni, balki bunday konsepsiya qoidalarini to‘g‘ri tushunish va ushbu qoidalarning tashkiliy tuzilmaning barcha darajalarida bajarilishini nazorat qilishni ham nazarda tutadi. Audit har bir xodim shaxsining "ekologik" sifatlarini baholash uchun ko‘rsatkichlar tizimini ishlab chiqish imkonini beradi.

Barqaror rivojlanish konsepsiyasining barcha tamoyillarini amalga oshirish murakkab tahliliy jarayon bo‘lib, unda iqtisodiy tahlil, matematik modellashtirish, statistik tadqiqotlar va rejalashtirish kabi usullardan foydalaniladi. Ushbu usullarning samaradorligi korxonaning moliyaviy-xo‘jalik faoliyati ko‘rsatkichlari, uning barqaror rivojlanish nuqtayi nazaridan resurs imkoniyatlari bilan istalgan natijalarni o‘zaro bog‘lash va taqqoslash qobiliyatiga bevosita bog‘liq.

Yuqorida bayon etilgan tamoyillar va audit konsepsiyasidan kelib chiqib, uning barqaror rivojlanish sohasidagi vazifalari quyidagilardan iborat:

- barqaror rivojlanish tamoyillarini amalga oshirish bo‘yicha maslahatlar berish, barqaror rivojlanish strategiyasi va dasturini ishlab chiqish;
- korporativ ijtimoiy va ekologik mas’uliyatni oshirish rejasini ishlab chiqish;
- barqaror rivojlanish sohasidagi hisobotlarni ishlab chiqish;
- barqaror rivojlanish sohasidagi tamoyillar va hisobotlarni amalga oshirishning mustaqil sharhi;
- barqaror rivojlanish tizimi samaradorligini baholash uchun monitoring tamoyillari va ko‘rsatkichlar tizimini ishlab chiqish;
- ichki va tashqi risklar tizimini baholash, korxona risklarini boshqarish dasturini ishlab chiqish;
- faoliyat yuritayotgan korxonalar faoliyatiga mas’uliyatli investitsiyalash tamoyillari bo‘yicha maslahatlar berish;
- kompaniyaning atrof-muhitni muhofaza qilish va unga ta’sir ko‘rsatish, xodimlarning xavfsizligi va mehnat gigiyenasi sohasidagi siyosatini kompleks diagnostika qilish;
- barqaror rivojlanish sohasidagi normativ hujjatlarni (siyosat, normativ hujjatlar, dasturlar, rejalar) ishlab chiqish, shu jumladan korporativ ijtimoiy va ekologik mas’uliyatni oshirish, shuningdek, hisobotning ichki va tashqi shakllarini ishlab chiqish.

Barqaror rivojlanish sohasida qo‘yilgan vazifalarni hal qilishda audit moliyaviy-xo‘jalik faoliyatini barqaror rivojlanish nuqtayi nazaridan muhim jihatlarda tizimlashtiradi, ichki jarayonlarni rivojlanish bosqichlari va korxona ko‘lami bilan sinxronlashtiradi. Audit, shuningdek, manfaatdor tomonlar bilan uyg‘un munosabatlarni

o‘rnatish va ularning manfaatlari va kompaniyani rivojlantirishning strategik yo‘nalishi o‘rtasidagi muvozanatni topish imkonini beradi.

Shunday qilib, korxonaning muvaffaqiyatli rivojlanishi uning resurslarining mavjudligi, ulardan foydalanish (korxonadan tashqarida ham, uning ichida ham), resurslarni boshqarish sifati - resurslarning tugashi yoki mavjud resurslarni tiklash va yangi resurslarni yaratishga bevosita bog‘liq. Tashkilotning hayotiyligi resurslardan (ijobiy yoki salbiy) foydalanish darajasi va ularning o‘zaro bog‘liqligiga bog‘liq. Xo‘jalik yurituvchi subyektning muvaffaqiyatli rivojlanishi uchun yuqorida qayd etilgan resurs turlari: ekologik, ijtimoiy va iqtisodiy resurslar o‘rtasidagi muvozanat zarur. Audit vositalari (modellashtirish usullari, nazorat usullari, hisoblash va tahlil qilish usullari) ning yetarlicha keng doirasiga egaligi va auditorlar malakasiga alohida talablar qo‘yilishi sababli ularni savodli va samarali boshqarish imkonini beradi.

**Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:**

1. Никифорова, Е. В., & Вокина, Е. Б. (2015). Аудит как инструмент концепции устойчивого развития. Учет. Анализ. Аудит, (2), 37-44.

2. Власова, М. С., Буш, В. В., & Давыдова, А. А. (2020). Роль аудита в обеспечении устойчивого развития экономического субъекта. Энигма, (22-1), 90-96.

3. Рахимов, А. А. (2022). ПОНЯТИЕ И СУЩНОСТЬ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ ПРОМЫШЛЕННОГО ПРЕДПРИЯТИЯ. Теория и практика современной науки, (5 (83)), 136-140.

4. Qudbiyev, N. (2024). PRINCIPLES OF DEVELOPMENT OF THE FINANCIAL MANAGEMENT SYSTEM IN UZBEKISTAN. Центральноазиатский журнал образования и инноваций, 3(1 Part 3), 131-138.

## KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIK FAOLIYATINI YANADA RIVOJLANTIRISHDA SUN’IY INTELLEKTNING ROLI VA AHAMIYATI. CHATGPT SUN’IY INTELLEKTINING BIZNES IMKONIYATLARI.

**Xazratkulov Zamir Toirovich**
**Zarmed Universiteti, 1-kurs magistranti**
zamiriyvip@mail.ru

Mazkur maqolada Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik faoliyatini yanada rivojlantirishda sun’iy intellektning ahamiyati, dolzarbligi nazariy asosda yoritib o‘tilgan.

**Kalit so‘zlar:** sun’iy intellekt (SI), ChatGPT, chatbot, reklama kontenti, avtomatlashtirish, ma’lumotlarni tahlil qilish, xavflar.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 17-fevraldagi “Sun’iy intellekt texnologiyalarini jadal joriy etish uchun shart-sharoitlar yaratish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ-4996-son qaroriga muvofiq, shuningdek, sun’iy intellekt texnologiyalari asosidagi innovatsion biznes-modellar, mahsulotlar va xizmat ko‘rsatish usullari rivojlanishi uchun qulay va maqbul ekotizim yaratish, ularni belgilab berilgan ustuvor tarmoqlar va sohalarda tezkorlik bilan joriy etish va amaliyotga tatbiq etish vazifalari belgilab berilgan edi.

Sun’iy intellekt salohiyatidan unumli va oqilona foydalanish orqali biznes amaliyotlarini yanada yengillashtirish, mehnat unumdorligini oshirish, mijozlarga xizmat ko‘rsatish sifatini yaxshilash va innovatsion mahsulotlar (xizmatlar) yaratish imkoniyatlarini oshiradi. O‘z o‘rnida zamonaviy texnologiyalarni keng ko‘lamda qo‘llash